

УДК 342.565.2:340.134:328.185

DOI 10.33244/2617-4154.2(23).2026.175-185

Н. А. Сердюк,*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права,
Державний податковий університет***N. A. Serdyuk,***Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Theory and History of State and Law,
State Tax University
email: natalia.serdyk@gmail.com***ORCID 0000-0003-4279-4294;****Є. В. Перегуда,***доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
професор кафедри політичних наук та історії,
Київський національний університет будівництва і архітектури***E. V. Pereguda,***Doctor of Political Sciences, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine,
Professor of the Department of Political Sciences and History,
Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture
email: pereguda.iev@knuba.edu.ua***ORCID 0000-0001-7561-7193**

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ІНСТРУМЕНТ НЕПРЯМОГО ЛОБІЗМУ В ПРАВОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

CONSTITUTIONAL COMPLAINT AS AN INSTRUMENT OF INDIRECT LOBBYING IN THE LAW-MAKING PROCESS

Особлива увага приділяється виявленню функціональних характеристик звернень індивідуального характеру як інструменту реалізації колективних інтересів у сучасних правових системах.

Методологічну основу становить поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Використано системний підхід для визначення місця судових процедур у механізмі правотворення, порівняльно-правовий аналіз для узагальнення наукових підходів до взаємодії груп інтересів і державної влади, а також структурно-функціональний метод для

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Сердюк Н. А., Перегуда Є. В., 2026

встановлення ролі індивідуальних звернень у процесі нормативних змін. Теоретичне узагальнення дало змогу інтегрувати напрацювання різних наукових напрямів у єдину аналітичну модель.

У ході дослідження сформульовано узагальнене визначення судового впливу непрямого характеру як особливої форми реалізації організованих інтересів через процесуальні механізми. Встановлено, що відповідні процедури можуть виконувати не лише правозахисну, а й регулятивну функцію, сприяючи трансформації правового середовища. Запропоновано систематизацію основних напрямів такого впливу, що охоплюють соціально орієнтовані, економічні, політично мотивовані та ціннісно зумовлені форми активності. Обґрунтовано, що багатовекторність проявів зазначеного явища зумовлює потребу у визначенні критеріїв його допустимості та меж застосування.

Доведено, що використання інструментів конституційного контролю як каналу реалізації інтересів здатне суттєво впливати на зміст нормативного регулювання та формування правових стандартів. Водночас відсутність належної інституційної визначеності відповідних механізмів створює ризики дисбалансу між приватними та публічними інтересами. Обґрунтовано доцільність розроблення процедурних запобіжників і формування комплексної концепції регулювання відповідних процесів, що сприятиме зміцненню принципів правової визначеності та стабільності правової системи.

Ключові слова: судова практика, процесуальні механізми впливу, правові стандарти, правотворчий процес, баланс інтересів, верховенство права, юридична аргументація, інституційні гарантії.

The purpose of the article is to develop a theoretical understanding of the constitutional complaint as a form of indirect (judicial) lobbying and as an instrument for influencing the law-making process. Particular attention is paid to identifying the functional characteristics of individual applications as instruments for the realization of collective interests in modern legal systems.

The methodological framework is based on a combination of general scientific and special legal methods. A systemic approach was applied to determine the place of judicial procedures within the law-making mechanism. Comparative legal analysis was used to generalize scholarly approaches to the interaction between interest groups and public authority. In addition, a structural and functional method was employed to establish the role of individual applications in the process of normative change. Theoretical generalization enabled the integration of findings from various scientific traditions into a unified analytical model.

The study formulates a generalized definition of indirect judicial influence as a specific form of realization of organized interests through procedural mechanisms. It is established that such procedures may perform not only a rights-protection function but also a regulatory function, contributing to the transformation of the legal environment. A systematization of the principal directions of such influence is proposed, covering socially oriented, economic, politically motivated, and value-driven forms of activity. It is substantiated that the multidimensional nature of these manifestations necessitates the development of criteria for their admissibility and limits of application.

It is demonstrated that the use of constitutional review instruments as channels for the realization of interests may significantly affect the content of regulatory frameworks and the formation of legal standards. At the same time, the lack of sufficient institutional clarity of these mechanisms creates risks of imbalance between private and public interests. The necessity of developing procedural safeguards and establishing a comprehensive conceptual framework for regulating these processes is substantiated, which will contribute to strengthening the principles of legal certainty and stability of the legal system.

Keywords: *judicial practice, procedural mechanisms of influence, legal standards, law-making process, balance of interests, rule of law, legal argumentation, institutional safeguards.*

Постановка проблеми. У сучасних демократичних правових системах спостерігається стійка тенденція до розширення ролі судової влади в процесах формування публічної політики, що отримало концептуалізацію в теорії «судовизації політики» (judicialisation of politics), розроблений Alec Stone Sweet. За цих умов суди, зокрема органи конституційної юрисдикції, перестають бути виключно арбітрами правових спорів і дедалі частіше є суб'єктами, рішення яких мають нормативний і політичний ефекти. Це зумовлює трансформацію традиційних уявлень про лобізм, який виходить за межі парламентських процедур і набуває нових, опосередкованих форм реалізації через судові механізми.

Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті функціонування інституту конституційної скарги, який, з одного боку, є інструментом захисту прав і свобод людини, а з іншого – може використовуватися як інструмент впливу організованих груп інтересів на правотворення. Отже, постає наукова проблема визначення меж допустимого впливу приватних інтересів на конституційне судочинство й розмежування правозахисної діяльності та лобістських практик. Зв'язок із науковими й практичними завданнями полягає в потребі забезпечення балансу між доступом до правосуддя та недопущенням інструменталізації судової влади, що є критично важливим для гарантування принципу верховенства права та незалежності суду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика судового (юридичного) лобізму перебуває на перетині права, політології та соціології й активно розробляється в сучасній науці.

Теоретичне підґрунтя становлять дослідження юридизації політики, зокрема праці Alec Stone Sweet, який обґрунтував перенесення політичних конфліктів у судову площину; серед сучасних дослідників феномен судового лобізму аналізує J. Jonas Anderson, а вагомий внесок у розуміння стратегічної взаємодії між судами та групами інтересів зробили Matias Iaryczower, Pablo Spiller та Mariano Tommasi, які розглядають суди як учасників політичного процесу.

Окремі напрями досліджень охоплюють інструменти непрямого впливу, зокрема інститут *amicus curiae*, що аналізують W. Bradley Wendel і M. Margaret McKeown, а також роботи Gregory Caldeira і John Wright щодо використання судів групами інтересів, тоді як напрям стратегічного судочинства представлений працями Helen Duffy, César Rodríguez-Garavito та Diana Rodríguez-Franco, які обґрунтовують можливість використання судових процесів як інструменту системних соціальних змін.

В українській науці О. Гросфельд, Ю. Зушик, О. Кутишенко аналізують становлення та механізми лобізму в Україні, акцентуючи увагу на переході від прозорих процедур до тіньових схем і впливу олігархічних груп. Дослідження Д. Лавренова охоплюють як теоретичні моделі політичного лобіювання, так і практичні приклади кадрового та економічного впливу на державні рішення. Проблеми лобізму й взаємодії груп інтересів із державою досліджують, зокрема, В. Биковець, І. Немчинов та Д. Лавренов, які аналізують інституційні форми лобістської діяльності. Окремі аспекти функціонування конституційної скарги вивчає А. Опанасенко, підкреслюючи її роль у розвитку правової системи.

Водночас, попри значний масив досліджень, у сучасній літературі недостатньо розкрито питання використання конституційної скарги як інструменту саме судового (непрямого) лобізму, а також відсутня цілісна типологія форм такого впливу.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Невіршеними залишаються такі аспекти, як відсутність чіткого теоретико-правового визначення судового лобізму в контексті конституційного судочинства; недостатня розробленість критеріїв розмежування правозахисної діяльності та лобістського впливу; відсутність системної класифікації форм реалізації судового лобізму через інститут конституційної скарги; недостатній аналіз ризиків інструменталізації судової влади організованими групами інтересів. Причиною цього є міждисциплінарний характер проблеми та відносна новизна інституту конституційної скарги в правових системах пострадянських держав, зокрема України. Вирішення зазначених питань є важливим для забезпечення балансу між ефективним захистом прав людини та гарантуванням незалежності судової влади.

Метою статті є теоретичне осмислення інституту конституційної скарги як форми непрямого (судового) лобізму та інструменту впливу на правотворення.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких *завдань*: проаналізувати теоретичні підходи до розуміння лобізму та визначити особливості використання конституційної скарги як інструменту непрямого впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика впливу приватних інтересів на правотворчий процес є однією із ключових у сучасній науці. Лобізм як форма організованого впливу на прийняття політико-правових рішень традиційно розглядається в межах теорій груп інтересів, які пояснюють механізми взаємодії між державою та соціальними групами. У межах дослідження інституту конституційної скарги ці підходи набувають особливої актуальності, оскільки дають змогу розглядати судові механізми як один із можливих каналів впливу груп інтересів на правотворення.

Теоретичне підґрунтя аналізу лобізму формують праці David Truman, Mancur Olson, Anthony Downs, які розробили фундаментальні концепції функціонування груп інтересів у демократичних політичних системах.

Теорія груп інтересів David Truman розглядає лобізм як природний і невід’ємний елемент функціонування політичної системи, у якій різноманітні соціальні інтереси організовуються в групи та конкурують між собою вплив на публічну політику [1]. У межах плюралістичного підходу автор виходить із того, що така конкуренція не лише неминуча, а й функціонально потрібна, оскільки забезпечує баланс інтересів і відображення суспільного різноманіття у владних рішеннях; водночас групи інтересів виникають як реакція на соціальні «збурення» та використовують широкий спектр інструментів

Сердюк Н. А., Перегуда Є. В. Конституційна скарга як інструмент непрямого лобізму в правотворчому процесі

впливу. Дослідження D. Tuman дають змогу інтерпретувати конституційне судочинство як один із інституційних каналів реалізації та конкуренції приватних і публічних інтересів, а отже, розглядати конституційну скаргу не лише як засіб захисту прав, але й як потенційний механізм опосередкованого лобістського впливу, що актуалізує проблему впливу на правотворення.

Концепція колективної дії Mancur Olson демонструє структурну нерівність груп інтересів у здатності впливати на політичні рішення: невеликі, добре організовані групи з концентрованими вигодами мають істотно більше шансів на успіх, ніж численні групи з розпорошеними інтересами через проблему «безбілетника» (free rider problem) [2, р. 2, 33–36]. Унаслідок цього публічна політика часто відображає інтереси організованих меншин, оскільки їхні вигоди є концентрованими, тоді як витрати розподіляються на широке коло осіб [2, р. 53–57], що створює інституційні передумови для розвитку лобізму як стабільного механізму впливу; до того ж такі групи з часом формують стійкі структури тиску, здатні визначати напрям правотворення. У рамках дослідження конституційної скарги це означає, що вона може використовуватися не лише як інструмент захисту прав, а й як альтернативний канал реалізації інтересів організованих меншин у разі обмеженої ефективності традиційних політичних процедур, що підсилює ризик її функціонування як форми непрямого лобізму.

Зазначені положення дають змогу не лише констатувати структурну нерівність груп інтересів, але й актуалізують питання про конкретні механізми реалізації такого впливу в демократичних системах сьогодення, що отримало подальший розвиток у працях сучасних дослідників лобізму.

Підхід Anthony Nownes розглядає лобізм як багаторівневий процес, що пронизує всі стадії політичного циклу – від формування порядку денного до прийняття нормативних рішень, причому групи інтересів використовують широкий спектр інструментів впливу (виборчі кампанії, коаліції, експертні матеріали, інформаційні стратегії). Водночас дослідник підкреслює, що така діяльність є органічною для демократії як механізм представництва, але створює ризики дисбалансу через нерівність ресурсів між групами [3, р. 5–9, 95–102]. Особливо важливим є положення про те, що сучасний лобізм має багаторівневий характер і може здійснюватися не лише через прямий контакт із законодавчими органами, але й через альтернативні канали впливу, включно із інформаційними та юридичними механізмами. Ця концепція теоретично обґрунтовує можливість розглядати конституційну скаргу як один із таких альтернативних каналів, через який групи інтересів можуть опосередковано впливати на конституційне судочинство й правотворення та встановлення меж допустимого лобістського впливу.

У цьому контексті особливого значення набуває питання про те, чи обмежується лобістський вплив лише сферою політичного процесу, чи він поширюється також на судову владу як окрему гілку публічної влади. Саме це відкриває можливість для теоретичного осмислення феномена судового лобізму.

Український лобізм переважно має корпоративістський характер, оскільки ключову роль у ньому відіграє держава та її інститути, а значна частина суб'єктів впливу є «вмонтованою» у владні структури, поєднуючи статус посадовців із представництвом інтересів, нерідко пов'язаних із фінансово-промисловими групами [4]. Водночас, попри

поступове посилення громадянського суспільства, що частково розмиває олігархічну модель, конкурентний і плюралістичний лобізм залишається фрагментарним, а в науковій літературі додатково проводиться розмежування між «цивілізованими» та «нецивілізованими» формами лобістської діяльності [5; 6].

На думку Ю. Зущика, лобізм доцільно поділяти на тіньовий, публічний та інституціоналізований: перший ґрунтується на неформальних і непрозорих контактах задля отримання привілеїв, тоді як публічний спрямований на зміну загальних правил у інтересах ширших економічних груп і характеризується відкритістю та конкуренцією [7; 8]. Тривалий час інституціоналізований лобізм в Україні залишався обмеженим саме через відсутність належного законодавчого врегулювання, що зумовлювало домінування тіньових і частково публічних форм впливу.

Ситуація зазнала суттєвих змін з ухваленням Закону України «Про лобіювання», який набрав чинності та введений у дію з 1 вересня 2025 року [9]. Запровадження цього нормативного акта створило формалізоване правове підґрунтя для здійснення лобістської діяльності, передбачивши обов'язкову реєстрацію суб'єктів лобіювання в Реєстрі прозорості, що ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції, а також встановивши вимоги щодо прозорості та звітності їхньої діяльності [10].

Практична імплементація нових норм уже засвідчує поступове становлення інституціоналізованого лобізму: станом на кінець 2025 року в Реєстрі прозорості було зареєстровано понад 100 суб'єктів лобіювання, які отримали легальний статус і можливість офіційно впливати на процес ухвалення публічних рішень [11]. Це свідчить про поступовий перехід від неформальних практик до більш прозорої та регульованої моделі взаємодії інтересів і влади.

Водночас ухвалення законодавства не усунуло повністю попередніх структурних особливостей українського лобізму. Він і надалі перебуває на етапі трансформації, у межах якого інституціоналізовані механізми співіснують із неформальними або змішаними формами впливу. Така ситуація зумовлена як інерцією усталених практик, так і неповною імплементацією нових регуляторних інструментів.

Отже, сучасний стан розвитку лобізму в Україні характеризується поєднанням інституціоналізованих і неформальних механізмів впливу. Це зі свого боку зумовлює збереження актуальності альтернативних каналів реалізації інтересів, зокрема через судові механізми.

Так, трансформація сучасного лобізму полягає в поступовому переході від виключно прямих форм впливу на законодавця до використання альтернативних інструментів, серед яких дедалі більшого значення набувають судові процедури, експертна підтримка та публічна адвокація. У цих умовах судова влада набуває ознак активного учасника правотворчого процесу, що дає змогу розглядати конституційне судочинство, зокрема інститут конституційної скарги, як один із ключових каналів реалізації непрямого (судового) лобістського впливу.

Сучасний розвиток конституційного судочинства супроводжується поступовим розширенням можливостей використання судових процедур як інструменту впливу на правотворення. За цих умов особливого значення набуває питання про можливість використання конституційної скарги не лише як засобу щодо індивідуального захисту прав, але і як інструменту реалізації інтересів організованих соціальних груп.

У науковій літературі дедалі частіше підкреслюється, що судові процедури можуть виконувати функції, аналогічні традиційним механізмам лобістського впливу [12, р. 15–18]. Це створює підстави для формування нової концепції – судового (непрямого) лобізму, який реалізується через використання механізмів конституційного контролю, зокрема конституційної скарги.

Розширення ролі судів у сучасних політико-правових системах призвело до формування нових механізмів впливу на правотворення. Якщо класичний лобізм пов'язувався передусім із діяльністю законодавчих органів, то сучасні дослідження демонструють, що суди також можуть бути об'єктом впливу організованих груп інтересів [13, р. 55–60].

А. Nownes підкреслює, що сучасний лобізм має багатовекторний характер і не обмежується прямою взаємодією з парламентами або урядовими структурами [3, р. 95–102]. На його думку, групи інтересів дедалі частіше використовують альтернативні канали впливу, охоплюючи юридичні процедури, експертну підтримку та інформаційні кампанії. З цього погляду судові процедури можуть розглядатися як інструмент, що дає змогу групам інтересів досягати нормативних змін без безпосереднього втручання в законодавчий процес. Особливо це актуально у випадках, коли політичні механізми є недостатньо ефективними або обмеженими.

Зі свого боку концепція *judicialisation of politics*, розроблена Alec Stone Sweet, демонструє, що суди поступово стають важливими учасниками політичного процесу, а їхні рішення можуть мати суттєвий вплив на державну політику [13, р. 162]. А. Stone Sweet зазначає, що процес судової інституціоналізації політики супроводжується збільшенням кількості звернень до конституційних судів з боку різних соціальних акторів, що сприяє розширенню їхнього впливу на правотворення. Конституційна скарга стає одним із ключових механізмів, що дає нагоду приватним суб'єктам ініціювати процеси, здатні привести до нормативних змін.

Суттєвий внесок у розуміння ролі судових процедур у процесі нормативних змін зробили дослідники стратегічного судочинства. Helen Duffy підкреслює, що стратегічні судові процеси спрямовані на досягнення ефекту, який виходить за межі конкретної справи, включно із реформуванням законодавства або зміною державної політики [14]. Аналогічної позиції дотримуються César Rodríguez-Garavito та Diana Rodríguez-Franco, які зазначають, що стратегічне судочинство є інструментом структурних змін, що дає змогу різним групам впливати на державну політику через судові рішення [15]. З огляду на це конституційна скарга може розглядатись як один із найбільш ефективних інструментів стратегічного судочинства, оскільки її результатом може бути визнання неконституційними нормативних актів, що безпосередньо змінює правову систему.

Аналіз наведених теоретичних підходів дає змогу сформулювати концепцію судового (непрямого) лобізму як самостійного виду лобістської діяльності.

Судовий (непрямий) лобізм – це форма впливу організованих приватних інтересів на процес правотворення через використання судових процедур, спрямована на досягнення нормативних змін або формування нових правових стандартів.

На відміну від класичного лобізму, який реалізується через безпосередню взаємодію з органами державної влади, судовий лобізм має непрямий характер, оскільки вплив здійснюється через юридичні механізми.

З урахуванням наведених теоретичних підходів доцільно конкретизувати, у яких саме формах судовий лобізм може проявлятися в межах інституту конституційної скарги. По-перше, йдеться про *ініціювання стратегічних конституційних скарг*, коли звернення до органу конституційної юрисдикції має на меті не лише індивідуальний захист права, а й досягнення ширших нормативних змін або створення прецеденту, вигідного певній групі інтересів. По-друге, важливим проявом є *формування спеціалізованої юридичної аргументації*, що передбачає залучення експертного середовища, використання порівняльно-правових підходів і доктринальних конструкцій для підсилення позиції, яка фактично відображає інтереси організованих акторів. По-третє, судовий лобізм може реалізовуватися *через координацію дій між заявниками та групами інтересів*, коли формально індивідуальні суб'єкти є носіями ширших колективних інтересів, а їхня правова позиція узгоджується із заінтересованими організаціями (наприклад, професійними об'єднаннями або бізнес-структурами). По-четверте, існує *використання судових рішень як інструменту нормативного впливу*, коли рішення органу конституційного контролю розглядається як засіб зміни правового регулювання, обходячи або доповнюючи класичні механізми правотворення. Сукупно ці прояви дають нагоду інтерпретувати конституційну скаргу не лише як інструмент захисту прав, а й як потенційний канал інституціоналізованого впливу на правову систему, що потребує чіткого визначення меж допустимого лобізму в конституційному судочинстві.

Узагальнення зазначених форм прояву судового лобізму дає змогу перейти до їхньої систематизації, що має не лише описове, але й аналітичне значення для визначення меж допустимого впливу приватних інтересів на конституційне судочинство. З метою подальшого розвитку теоретичного підходу до аналізу судового лобізму доцільно запропонувати типологію його основних форм у межах інституту конституційної скарги, що дає нагоду глибше осмислити різноспрямованість впливу приватних інтересів на конституційне судочинство.

Насамперед потрібно виокремити *правозахисний судовий лобізм*, який характеризується використанням судових процедур як інструменту захисту прав людини та досягнення соціально значущих змін. Його типовими суб'єктами є правозахисні організації, громадські об'єднання та професійні правозахисні структури, а сама ця форма є найбільш поширеною в практиці стратегічного судочинства, оскільки поєднує індивідуальний захист із прагненням до ширших суспільних трансформацій.

Водночас *економічний судовий лобізм* пов'язаний із використанням конституційних скарг для захисту економічних або корпоративних інтересів. Його суб'єктами є підприємства, професійні об'єднання та галузеві асоціації, а ключовою особливістю – спрямованість на зміну або коригування регуляторного середовища, що дає змогу впливати на умови ведення господарської діяльності через механізми конституційного контролю.

Політичний судовий лобізм проявляється у використанні конституційних скарг для впливу на політичні процеси, зокрема виборчі механізми або баланс владних повноважень. Його суб'єктами можуть бути політичні партії, рухи чи інші політичні актори, що робить цю форму найбільш чутливою з погляду забезпечення політичної нейтральності суду та недопущення його інструменталізації в політичній боротьбі.

У цьому контексті варто враховувати ширший феномен так званої «судовизації політики», який полягає в зростанні ролі судових органів у вирішенні питань, що традиційно належали до сфери політичного процесу. Як зазначається в науковій літературі, сучасні суди дедалі частіше є не лише арбітрами правових спорів, а й фактичними учасниками ухвалення політичних рішень, що пов'язано з розширенням інструментів доступу до конституційного правосуддя, зокрема через інститут конституційної скарги [16].

Нарешті, *ідеологічний судовий лобізм* пов'язаний із використанням конституційної скарги для просування певних світоглядних, моральних чи ціннісних концепцій, а його суб'єктами є релігійні організації, ідеологічні рухи та громадські ініціативи. Особливістю цієї форми є те, що вона спрямована не на досягнення безпосередніх матеріальних чи політичних вигод, а на закріплення в правовій системі певних інтерпретацій прав і свобод, моделей суспільного розвитку й ціннісних орієнтирів, що надає їй довгострокового та системоутворювального характеру. Водночас саме ця форма найбільш тісно межує з легітимним розвитком конституційної доктрини, що ускладнює визначення меж допустимого впливу й підвищує ризик перетворення конституційного судочинства на арену світоглядних конфліктів.

Запропонована типологія свідчить про те, що конституційна скарга здатна функціонувати як універсальний інструмент реалізації різних за своєю природою інтересів, що зумовлює потребу в її розгляді як окремого інституційного механізму впливу. У сучасних умовах вона постає не лише як засіб індивідуального захисту прав, але й як інституційний механізм непрямого впливу на правову систему, що відкриває нові моделі взаємодії між приватними інтересами й органами конституційного контролю. Її використання в стратегічних цілях дає змогу перетворити окреме звернення на інструмент нормативного впливу, оскільки рішення органу конституційної юрисдикції здатні змінювати зміст правового регулювання, усувати нормативні колізії або формувати нові підходи до тлумачення конституційних положень.

У цьому зв'язку доцільно перейти від класифікаційного аналізу до розгляду функціональної ролі конституційної скарги в механізмі взаємодії приватних інтересів і конституційного правосуддя. Водночас інститут конституційної скарги постає дієвим інструментом правової активізації, що дає змогу громадським об'єднанням, професійним колам і суб'єктам із консолідованими інтересами задіяти юридичні механізми для реалізації своїх прагнень. Це реалізується через залучення фахівців, розробку переконливих правових позицій та стимулювання публічного діалогу навколо гострих проблем. У результаті цього вона також є механізмом формування нових правових стандартів, оскільки практика конституційного судочинства здатна закріплювати нові підходи до розуміння прав і свобод, принципів верховенства права та меж державного втручання. Як слушно зазначає А. Опанасенко, конституційна скарга в сучасних умовах виходить за межі індивідуального захисту прав і набуває значення інструменту впливу на розвиток правової системи, оскільки її застосування сприяє формуванню нових підходів до тлумачення конституційних норм і стандартів захисту прав людини [16]. Водночас таке розширене функціональне навантаження конституційної скарги зумовлює й низку ризиків, пов'язаних із можливістю інструменталізації судових інституцій в інтересах окремих груп, посиленням асиметрії впливу між різними суб'єктами, а також порушенням

*Сердюк Н. А., Перегуда Є. В. Конституційна скарга
як інструмент непрямого лобізму в правотворчому процесі*

балансу між приватними та публічними інтересами, що зі свого боку актуалізує потребу в чіткому теоретико-правовому визначенні меж допустимого використання цього механізму в контексті судового лобізму.

Висновки. У результаті дослідження сформовано теоретико-правове розуміння судового (непрямого) лобізму як форми реалізації приватних інтересів через використання механізмів конституційного контролю. Встановлено, що конституційна скарга поряд із правозахисною функцією може бути інструментом опосередкованого впливу на правотворення та формування правових стандартів.

Досягнення поставленої мети забезпечено за рахунок аналізу сучасних теоретичних підходів до лобізму та юридизації політики, що дало змогу обґрунтувати можливість перенесення лобістських практик у сферу конституційного судочинства. Запропоновано типологію форм судового лобізму (правозахисний, економічний, політичний та ідеологічний), що дає змогу системно оцінювати напрями впливу приватних інтересів і визначати межі їхнього допустимого використання.

Дослідження підтвердило наявність ризиків інструменталізації інституту конституційної скарги, особливо в умовах недостатньої інституціоналізації лобістської діяльності. Це зумовлює потребу у формуванні правових і процедурних запобіжників, спрямованих на забезпечення балансу між доступом до конституційного правосуддя та гарантуванням незалежності судової влади.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення критеріїв розмежування правозахисної та лобістської діяльності, удосконалення механізмів запобігання зловживанню правом на конституційну скаргу та формування концептуальної моделі інституціоналізації судового лобізму. Методологічно перспективним є використання комплексного підходу, що поєднує інструменти теорії груп інтересів, інституціонального аналізу та концепції стратегічного судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Truman David B. The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion. Westport, Conn : Greenwood Press, 1981. 544 p.
2. Olson Mancur The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups. Harvard University Press, 1971. 182 p. URL : https://www.academia.edu/9263644/The_Logic_of_Collective_Action_Public_Goods_and_the_Theory_of_Groups
3. Nownes Anthony Interest Groups in American Politics: Pressure and Power. New York : Routledge. 2023. 314 p. DOI : <https://doi.org/10.4324/9781003282617>
4. Гросфельд О. В. Становлення лобізму в сучасній Україні : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. Сімферополь, 2009. 209 с.
5. Немчинов І. Лобіювання як форма діалогу з владою. *Контекст*. 2002. № 2. С. 9–12.
6. Лубінець Д. В. До питання про типологію українського лобізму. *Політікус*. 2019. Вип. 4. С. 34–40. DOI : <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-4-34-40>

Сердюк Н. А., Перегуда Є. В. Конституційна скарга
як інструмент непрямого лобізму в правотворчому процесі

7. Черінько І. Розвиток лобізму в Україні як перспективний шлях модернізації громадянського суспільства та розвитку неурядових організацій. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. № 4 (54). С. 375–385. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/cheriko_rozvytok.pdf
8. Лисюк В. Інституціоналізація цивілізованого інституту лобізму в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 2 (62). С. 9–18. DOI : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-9-18>
9. Про лобіювання : Закон України від 23.02.2024 № 3606-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/3606-20>
10. Дідковський О., Потьомкіна Ю. В Україні набув чинності закон «Про лобіювання» / Lexology. 2025. 02 вересня. URL : https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=31de9860-0bd0-4302-b537-57f6b67d29bc&utm_source=chatgpt.com
11. Миткалик С. В Україні офіційно з'явилися майже 100 лобістів. Хто вони? / Антикорупційний штаб. URL : <https://shtab.net/articles/view/v-ukrajini-oficijno-zyavilisya-majzhe-100-lobist/>
12. Devins N. *Shaping Constitutional Values by Neal Devins*. Baltimore. Johns Hopkins University Press, 1996. Pp. xiv, 193. URL : https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8024&context=journal_articles
13. Sweet S. A. *Constitutions, rights, and judicial power*. Comparative Politics. 6th edn, edited by Daniele Caramani. Oxford : Oxford University Press, 2023. DOI : <https://doi.org/10.1093/hepl/9780192846051.003.0009>
14. Duffy H. *Strategic Human Rights Litigation: Understanding and Maximising Impact*. Hart Publishing, 2018. DOI 10.5040/9781509922000
15. Rodríguez-Franco D., Rodríguez-Garavito C. *Courts, Strategic Litigation, and Social Change*. Oxford University Press, 2015. DOI 10.1093/oxfordhb/9780198786900.013.28
16. Опанасенко А. В. Судовий лобізм, як наслідок «judicialization of politics». *Політичне життя*. 2026. № 1. С. 32–37. DOI : <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2026.1.5>

Дата надходження 28.02.2026

Дата прийняття 20.03.2026

Дата рекомендації 28.05.2026

Дата публікації 30.06.2026